

ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНОГО БУТТЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ

Актуальність теми визначається необхідністю перегляду духовних орієнтирів у становленні світогляду особистості, адже у своєрідному фундаменті духовності кожного народу є закладені світоглядні уявлення, які виражаються через систему віросповідань та повір'їв. Кожну епоху розвитку людства визначає тип моральної свідомості, який виступає домінуючим для даного часу, певного народу, конкретних соціально-економічних умов. В усі часи людство вельми обачно, шанобливо ставилося до становлення духовності особистості, адже на міцному ґрунті духовності, моральності, культури зростає особистість відповідальна за думку, слово, вчинок.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати особливості духовного буття сучасного українця, його світоглядних поглядів, життєвих переконань.

Поставлена мета обумовлює розв'язання таких дослідницьких **завдань**: провести аналіз світоглядних орієнтирів людини 21 століття; визначити особливості духовного буття сучасного українця та здійснити їх загальну характеристику.

Об'єктом дослідження є духовний світогляд людини, як форма самоусвідомлення особистості, що зумовлений особливостями суспільного буття та соціальними умовами.

Предметом дослідження є особливості духовного буття сучасного українця та основні фактори, що впливають на його формування.

Багато людей, напевно, замислювалися, звідки з'являються знання у людей, і яким чином вибудовується світогляд і свідомість людини, але найголовніше, як це все відбивається на розвитку сучасного суспільства?

Визначення світогляду є одним із ключових понять у філософії та в системі навчання. Без цього поняття неможливо обійтися при вивченні філософії, історії.

Світогляд виступає необхідною ланкою свідомості людини. Це не просто один з її елементів у ряді багатьох інших, а їх складний взаємозв'язок. Різні блоки знань, переконань, думок, почуттів, настроїв, прагнень, надій, з'єднуючись в світогляді, виступають як більш-менш цілісне розуміння людьми світу і самих себе.

Світогляд, як сукупність принципів, поглядів і переконань, що визначають ставлення людини до навколишнього світу і до самого себе, формується на основі філософських, наукових, політичних, моральних і естетичних поглядів. Але тільки філософія, узагальнюючи всі елементи світоглядної системи, надає йому завершеного вигляду [2].

Найбільш важливими для формування поглядів є теоретичне і духовно-практичне відношення до світу. Теоретичні (наука, філософія) і духовно-практичні (мистецтво, мораль, релігія) форми пізнання виникають у практичній діяльності людини і є найважливішими засобами досягнення цілей людської діяльності. У процесі теоретичного пізнання зусилля людини спрямовані на отримання істини.

До духовного світу людини відносять знання, віру, почуття, потреби, здібності, прагнення, цілі людей.

Духовний (або внутрішній) світ людини - це сукупність її внутрішніх, душевних процесів (відчуття, сприйняття, емоції, почуття, воля, пам'ять, розум, рівень знань, духовні інтереси, життєві позиції, ціннісні орієнтації). Духовний світ людини - це те, що визначає її унікальність і неповторність, робить її особистістю. Основою духовного світу людини є світогляд.

Світогляд в широкому сенсі слова включає в себе сукупність всіх поглядів на світ - на явища природи, суспільства, на феномен людини.

В реальній дійсності світогляд формується в свідомості конкретних людей і використовується особами і соціальними групами в якості визначальних життєвих поглядів. А це означає, що, крім типових, сумарних рис, світогляд кожної епохи живе, діє в безлічі групових та індивідуальних варіантів.

Світогляд людства не носить постійний характер, він розвивається разом з розвитком людства і людським суспільством.

На світогляд людини дуже впливає досягнення науки, релігія, а також існуючий устрій суспільства. Держава усіма способами впливає на світогляд людини, стримує його розвиток, намагаючись підпорядкувати його інтересам правлячого класу.

У свою чергу світогляд, розвиваючись, впливає на розвиток суспільства. Накопичившись якісно (тобто змінившись докорінно) і кількісно (коли новий світогляд

оволодіє досить великою масою людей) світогляд приводить до зміни суспільного устрою (до революцій, наприклад). Розвиваючи думку у людей, суспільство забезпечує свій розвиток, гальмуючи розвиток світогляду, суспільство прирікає себе на загнивання і загибель.

Таким чином, впливаючи на розвиток світогляду у людей можна впливати на розвиток людського суспільства. Люди завжди були незадоволені існуючим ладом. Але чи можуть люди зі старим світоглядом побудувати нове суспільство? Очевидно, що ні. Для того, щоб побудувати нове суспільство необхідно формувати у людей новий світогляд, і роль педагогів, вчителів і викладачів в цій справі важко переоцінити [1].

Усі наші уявлення про світ становлять об'ємне поняття світогляду сучасної людини, в якому відбивається весь комплекс поглядів, думок про навколишній світ.

Протягом століть уявлення людей про навколишній світ поступово змінювалися. Трансформувалися і духовні, а також матеріальні цінності.

Але, не дивлячись на велику кількість століть, що минули з моменту зародження нашої цивілізації, духовний світогляд сучасної людини незмінно містить моральні, етичні норми і цінності.

Звичайно, уявлення про мораль і її норми теж модернізувалися. Багато що з того, що раніше було під суворою забороною, нині є нормою поведінки, але є такі істини, які залишаються непорушними. Доброта, дружба, любов, турбота, великодушність, безкорисливість, щедрість, милосердя - ці та багато інших цінностей ніколи не втратять свою значимість.

Сучасна людина змінила своє розуміння багатьох речей і явищ. Те, що раніше вважалося божественним промислом або гнівом, буйством чарівних сил, чаклунством, магією і іншими надприродними речами, зважаючи на їх непояснимості, сьогодні абсолютно по-іншому трактується завдяки різним науковим відкриттям.

Сучасна людина піддає все логічному аналізу і має здоровий скептицизм, який дозволяє довіряти поданій їй інформації. Освіта дозволяє нам мати комплексні пізнання про облаштування Всесвіту і міркувати на різні вільні або вузькоспрямовані теми. Ми маємо уявлення про всю нашу планету, про Космос, Всесвіт, закони природи [7].

Людина, яка вірить в торжество наукового прогресу, намагається знайти всім новим поняттям логічне або наукове обґрунтування. Науково-технічний прогрес приніс в наше життя і світосприйняття зовсім інші категорії.

Техніка стала не підручними засобами, а вірними помічниками, без яких ми вже не мислимо наше подальше існування. А весь світ придбав реальність величезного інформаційного простору.

Можна сказати, що тенденції розвитку духовного світогляду сучасної людини схильні до зміни розуміння навколишнього середовища й самого себе в традиційному сенсі цього слова.

Будь-яка філософія є світоглядом, так як в ній зосереджені найбільш загальні уявлення і погляди на світ і місце людини в ньому. Об'єктивна обумовленість цього полягає в тому, що тільки філософія дозволяє поставити основне питання, яке має визначити первинність щодо буття і свідомості [4, с. 11].

Духовність – це інтегративна якість особистості, що визначає смисложиттєві цінності, які формують людяне відношення до інших, гуманізм, забезпечують духовний розвиток особистості [6, с. 136].

Філософія як одна з форм суспільної свідомості дозволяє сформувати людині цілісне уявлення про світ і місце людини в ньому, природним результатом якого стає усвідомлення ним сенсу власного життя найбільш повно і всебічно. Повнота і всебічність усвідомлення сенсу життя обумовлена тим, що тільки філософія розглядає в єдності і діалектичному взаємозв'язку онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та етичні відносини людини і світу, які розкривають сутність духовно-філософського світогляду людини, його глибину, всебічність і стійкість. Однак це не означає, що будь-який світогляд є філософським. Поняття «світогляд» є ширшим за поняття «філософія». Воно включає в себе і інші види усвідомлення сенсу життя - міфологічне, художнє, релігійне і т.д.

Світоглядна орієнтація особи являє собою смислову конструкцію, обумовлену як впливом об'єктивних, так званих «реальних факторів» (економіка, держава, ідеологія та інше), так і самобудівництвом особи, конструюванням або вибором нею власного образу і образу світу, вибором особою соціальної ролі, цінностей і ідеалів [3, с. 3].

Поряд з великими досягненнями, людство зіштовхнулося ще й із загрозами власному існуванню, що виникли внаслідок прогресу: ймовірність глобальних техногенних катастроф, ризик застосування зброї масового ураження, міжнародний тероризм. Важливою проблемою людства є також питання визначення напрямку свого подальшого розвитку. XXI століття стало століттям відповідального вибору людства свого шляху розвитку. Спосіб життя суспільства в цілому залежить від світогляду, який домінує в ньому. Саме світогляд вибудовує систему поглядів на об'єктивний світ, впливає на суспільні відносини, визначає місце людини в світі. На думку професора В.А. Єфімова, домінуючі світоглядні системи визначають усі порядки управління в усіх сферах життєдіяльності людини, тому при освоєння суспільством більш потужних світоглядних систем з високою мірою розуміння загального ходу речей і заснованих на них життєвих практик, можна зупинити діяльність тих, хто здійснюючи неприйнятні концепції, привів нашу планету до глобальної кризи [5, с.145].

Таким чином, правильний духовний світогляд, заснований на «правильних», «справжніх» цінностях, здатний вплинути на спосіб мислення суспільства, змінюючи його ставлення до світу і визначати подальший шлях його розвитку. Однак важливо визначити ці цінності. У разі духовної істинності цих цінностей, суспільство буде жити з правильним світоглядом, який неодмінно позначиться на його життєдіяльності. Функція визначення справжніх цінностей і вибудовування світоглядної системи належить саме філософії.

Висновки. Глобальні проблеми людства змушують шукати нові шляхи і методи взаємодії людини один з одним і з навколишньою дійсністю, звернути увагу на базові цінності і принципи людського буття. Вирішення основних проблем людства полягає насамперед у виборі світоглядної системи. Духовна істинність світогляду залежить від істинності тих принципів, які закладені в ньому. Критерієм істинності даного світогляду є гармонійні суспільні відносини, відносини людини з Богом, з навколишнім світом. Сучасна картина світу, на жаль, постає в іншому образі. Крім всіх техногенних, соціальних проблем, на перше місце слід ставити проблему духовності і моральності, яка також актуальна і представникам різних конфесій. Проблема суїциду, наркоманії, а також екстремізму, нацизму вказує на брак тієї світоглядної системи, в якій людина усвідомлює своє місце в системі світобудови і надходить відповідно до доцільних, істинних принципів Всесвіту не затьмарюючи духовність і моральність прибутком і уявними задоволеннями.

У XXI столітті можна говорити не тільки про поглиблення змін суспільства на підставі наукового знання, а й про формування нових світоглядних установок, характерних як для наукової, так і для інших областей життя людства. Найважливішою рисою нового духовного світогляду є представлення єдності світу, в якому кожен елемент дорівнює по значимості іншим, а людина є однією зі складових. З цією ідеєю пов'язано визнання цінності природи і установка не на її підпорядкування, а на її збереження.

Постмодерністська парадигма як комплекс життєвих стилів, поглядів позиціонує свободу вибору як феноменологічну категорію. Свобода як цінність означає, що в ситуації вимушеного вибору людина діє так, ніби вибір не був вимушеним, тобто свобода – це необхідність.

Отже, духовний світогляд – це системоутворювальна форма свідомості. Він є одним із фундаментальних підвалин духовного буття. Сучасність, що стрімко змінюється, вимагає, на думку постмодерністів, модернізації (емансипації) свідомості, а отже, і світогляду. Чинником формування світогляду виступає, також, соціальна активність людини. Зміна умов життя та виживання, особисті проблеми матеріального та духовного характерів, фізичні загрози досі є факторами, що спонукають людину до дій, до перегляду своїх ціннісних орієнтирів, підвалин свого духовного буття.

Література

1. Бойко А. І. Соціальна трансформація суспільства та проблема світогляду. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/naukpraci/history/2004/32-19-4.pdf>
2. Єфімов В.А. Аналітична записка «Любов до мудрості: від минулого до майбутнього». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://docplayer.ru/34902069-Analiticheskaya-zapiska-lyubov-k-mudrosti-ot-proshlogo-k-budushchemu.html>
3. Кривега Л. Д. Світоглядні орієнтації особи в умовах трансформації суспільства. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософських наук: 09.00.03 / Л.Д. Кривега; Ун-т внутр. справ. – Х., 1999. – 355с.

4. Кримський, С. Б. *Запити філософських смислів*. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
5. Мажитов Ильназ Мирьянович. *Проблема онтологической истинности мировоззрения человека* // Символ науки. 2015. №4 С.144-147.
6. Павлов В.І. *Духовність як екзистенційний простір особистості* // *Пост сучасність: проблеми духовної свободи особистості: Монографія / За ред. канд. філос. наук О. О. Сердюк*. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2006. – 249с. – С.135-143.
7. Фромм Е. «Людина для себе». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.e-reading.club/bookreader.php/92270/Fromm_-_Chelovek_dlya_sebya.html
8. Гурик М.І., Шумка М. Л. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / Михайлина Шумка, Мирослава Гурик // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. – Серія «Філософія». – Вип. 8. – Острог, 2011. – С. 36-46.
9. Гурик М. І., Шумка М. Л. *Дискурс свободи в політичній та духовній спадщині Ярослава Стецька* / Михайлина Шумка, Мирослава Гурик // *Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. Вип. 9 (101). – Дніпропетровськ, 2013. – С. 48-51.
10. Гончарук – Чолач Т., Джугла Н. *Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації*. / Т. Гончарук – Чолач, Н. Джугла / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv
11. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.

•